

לעילוי נשמת אבי מורי
חיים בן כדיר וחנה ז"ל
איש תם וישר
ירא אלוהים וסר מרע

אלי חדד

המעפילים

פרשת המעפילים מופיעה בשני מקומות בתורה. לראשונה, בספר במדבר (י"ד, מ-מה) היא מתוארת בשעת התרחשותה, ובפעם השנייה בספר דברים (א', מא-מד) היא מוזכרת בתוך נאומו הראשון של משה. הצד השווה שבשני הסיפורים הוא עלייתם של בני ישראל להר, לאחר חטא המרגלים, בניגוד לדבריו המפורשים של משה. עלייה זו מסתיימת במכה גדולה הניחת עליהם על ידי יושבי ההר. רמב"ן בפירושו ציין שני הבדלים בין תיאור המעשה בספר במדבר לבין תיאורו על ידי משה בספר דברים. סיפור המעפילים בספר דברים חותם בבכיו של העם, "ותשבבו ותבכו לפני ה'" (פס' מה). ועל כך מעיר רמב"ן:

לא הזכיר שם [בספר במדבר, א"ח] הכתוב הבכי הזה, שאין צורך להזכירו. אבל משה הזכיר זה עתה, לשבח כי נחמו על חטאתם, ולהגיד להם שהיה העון ההוא גדול מנשוא, כי באה עליו השבועה הגדולה, וגזר דין שיש עמו שבועה אינו נקרע.

בכי העם המוזכר בספר דברים אינו מוזכר בסוף סיפור המעפילים בספר במדבר. לדעת רמב"ן, אין הוא מוזכר שם כיוון ש"אין צורך להזכירו", אך משה מצא לנכון להזכירו בנאומו לשבח את העם על חזרתם בתשובה ולהזהירם מפני עוון דומה בעתיד. מכללא למדנו על הבדל ראשון בין שני הכתובים. הבדל שני בין שני הסיפורים מציין רמב"ן בפירושו לספר במדבר (י"ד, מא-מב). נאמר שם:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְמַה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי ה' וְהוּא לֹא תִצְלַח. אֵל תַּעֲלוּ פִּי אֵין ה' בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגְּפוּ לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם.

על פי פסוק זה משה יוצא כנגד בני ישראל על כך שהם עוברים את פי ה', אך רמב"ן טוען בהתבססו על ספר דברים שמשה אינו אומר דברים אלו מיזמתו שלו, אלא חוזר בכך על מצוות ה' אליו.

איננו בגזרת 'במדבר הזה יפלו פגריכם', אשר אמר (במדבר י"ד, כט). אבל יאמר למה אתם עוברים את פי ה', כי הוא צוה אלי שלא תעלו כלל ולא תנגפו לפני אויביכם. וכן אמר במשנה תורה (דברים א', מא-מב): 'ותהינו לעלות ההרה... ויאמר ה' אלי אמר להם לא תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם ולא תנגפו לפני אויביכם'.

ושוב למדנו מדבריו על הבדל נוסף בין ספר דברים לספר במדבר. בספר במדבר נאמר שמשה התרה בעולים להר ולא מוזכר שה' ציווה אותו לומר זאת, ואילו בספר דברים נאמר במפורש שה' ציווה את משה לאסור עליהם את העלייה. ביחס להבדל זה, רמב"ן אינו אומר ש"אין צורך להזכירו", אדרבה נראה לדעתו, שחסרון זה יכול לגרום להבנה מוטעית של דברי משה, ורק על ידי השלמת התמונה, על פי נאומו של משה בספר דברים, מתפרשים דברי משה לאשורם.

לדבריו, קריאת הסיפור בספר במדבר בלבד, יכולה להוביל את הקורא לחשוב, שמשה טען כנגדם מדעתו ואין הוא מוסר להם את דבר ה'. מתוך כך יכול הקורא להסיק (בטעות), שטענת משה מתבססת על הערכתו העצמית, אשר לפיה העם ייגף לפני אויביו מפני שאין הם מקבלים את העונש שנגזר עליהם על ידי ה' למות במדבר ("במדבר הזה יפלו פגריכם"). רק בעקבות השלמת התמונה מתוך ספר דברים יבין הקורא, שמשה לא אמר את דבריו מדעתו, אלא הם נמסרו לו במפורש על ידי ה', ומכאן יש להסיק שהוא מצווה אותם בדבר ה' לא לעלות, וחטאם הוא בכך שאין הם מקיימים את ציוויו המפורש של ה' לא לעלות להר.

רמב"ן היה ער להבדלים בין שני הסיפורים, אך סבור היה שעליו לנסות לשחזר באמצעות שני סיפורים אלו את האירוע ההיסטורי שהתרחש. דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ועל הקורא לפענחם בשלמותם, "על ידי השבתם אלו על אלו"¹. ניתן, כמובן, להגדיר מטרה פרשנית אחרת: לא להציב את האירוע ההיסטורי כתכלית הפירוש, אלא את הכתוב עצמו. דהיינו, לנסות לפרש כל סיפור מתוך התחקות אחר ההיגיון הפנימי שלו ולא להשלימו באמצעות הסיפור השני. מבט זה אינו מתעכב על הצד השווה שבין שני הסיפורים, אלא דווקא על ההבדלים ביניהם, ודווקא מתוך שימת לב מרובה למאפייניו הייחודיים של כל סיפור יתפרש כל אחד מהם כראוי. קריאת הסיפור המקביל לא נועדה להשלים את התמונה החסרה בחברו, אלא דווקא להבליט את ייחודיותו.

ההבדלים בין ספר במדבר לבין ספר דברים

אם נלך בדרך זו, הרי דווקא מתוך דברי רמב"ן עולה, שסיבת כישלונם של המעפילים מתפרשת באופן שונה בכל אחד מן הסיפורים. בספר במדבר משה מבין מעצמו, שמפלתם צפויה כיוון שהם אינם מקבלים את גזרת העונש שהוטלה עליהם. בניגוד לכך בספר דברים הסיבה לכישלון העם נעוצה בכך שהם עוברים על הציווי המפורש של ה' לא לעלות. בהמשך אנסה להוכיח שהבדל זה אינו מקרי, אלא הוא שזור בתוך

1. ראה: א' סמט, **עיונים בפרשת השבוע – סדרה שנייה, ויקרא-במדבר-דברים**, ירושלים תשס"ה, עמ' 199-218. הרב סמט ניסה למצות קו פרשני זה, ובכך הוא ממשיך מסורת פרשנית ארוכה. מאמר זה צועד בדרכו של מ"ר הרב מרדכי ברויאר זצ"ל, המחדד את ההבדלים וממצה את משמעותם. אגן בדין ואינהו בדידהו.

הבדלים רבים אחרים בין שני הסיפורים, שכל אחד משניהם מבטא מגמה שונה. נציב בתחילה את שני הסיפורים זה מול זה, כדי להדגיש את ההבדלים ביניהם.

דברים א'	במדבר י"ד
<p>(מא) ותענו ותאמרו אלי קטאנו לה' אנחנו נעלה ונלחמנו ככל אשר צונו ה' אלהינו ותחגורו איש את כלי מלחמתו ותהינו לעלת ההרה.</p>	<p>(לט) ...ויתאבלו העם מאד. (מ) וישכמו בבקר ויעלו אל ראש הקר לאמר</p> <p>הננו ועלינו אל המקום אשר אמר ה' כי קטאנו.</p>
<p>(מב) ויאמר ה' אלי אמר להם לא תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם.</p>	<p>(מא) ויאמר משה למה זה אתם עברים את פי ה' והוא לא תעלח. (מב) אל תעלו</p> <p>כי אין ה' בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם. (מג) כי העמלקי והכנעני שם לפניכם ונפלתם בקרב כי על כן שבתם מאחרי ה' ולא יהיה ה' עמכם.</p>
<p>(מג) ואדבר אליכם ולא שמעתם ותמרו את פי ה' ותזדו ותעלו ההרה.</p>	<p>(מד) ויעפלו לעלות אל ראש הקר וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה.</p>
<p>(מד) ויצא האמרי הישב בקר ההוא לקראתכם וירדפו אתכם כאשר תעשינה הדברים ויקתו אתכם בשעיר עד חרמה.</p>	<p>(מה) וירד העמלקי והכנעני הישב בקר ההוא ויכוסו ויקתו עד חרמה.</p>
<p>(מה) ותשבו ותבכו לפני ה' ולא שמע ה' בקלכם ולא האזין אליכם.</p>	

נמנה תחילה את ההבדלים הבולטים בין שני הסיפורים.

- א. שלוש פעמים מוזכר בספר דברים שהעם עולה להילחם. פעם אחת בדבריהם "נעלה ונלחמנו" (פס' מא), פעם שנייה בדברי הכתוב "ותחגרו איש את כלי מלחמתו" (שם) ופעם שלישית בדברי ה' "ולא תלחמו" (פס' מב). בניגוד לכך, אין שום אזכור של המלחמה בספר במדבר. בדבריהם לא מוזכר שהם רוצים להילחם, אלא לעלות "אל המקום אשר אמר ה'" (פס' מ). משה אומר להם רק "אל תעלו" (פס' מא), ואינו מתייחס למלחמה.
- ב. כפי שנאמר לעיל בשם רמב"ן, בספר במדבר משה מנסה למנוע את עלייתם על ידי דבריו שלו, ולא מוזכר שדברים אלו נמסרו לו קודם לכן על ידי ה'. בניגוד לכך, בספר דברים נאמר במפורש שמשה מוסר לעולים את דברי ה'.
- ג. בספר במדבר מוזכר שמשה וארון ברית ה' נשארו במחנה, ואילו בספר דברים אין כלל אזכור לכך.
- ד. שני הסיפורים נבדלים זה מזה גם בזיהויו ותיאור פעולתו של העם היושב בהר. בספר במדבר אלו "העמלקי והכנעני", ואילו בספר דברים הם מכוונים בשם "האמרי".
- ה. בספר במדבר יושבי ההר יורדים ומכים את העולים, ואילו בספר דברים הם יוצאים לקראתם ורודפים אותם כדבורים.
- ו. הבדל נוסף שהזכיר רמב"ן: בספר דברים לאחר המכה שהוכו העולים הם בוכים לפני ה' ואילו בספר במדבר לא הוזכרה בכייה זו. מאידך, לפני שהם משכימים לעלות מוזכר בספר במדבר שהעם התאבל מאוד, אבל שאין לו זכר בספר דברים. זאת אומרת, בספר במדבר הוזכר אבלם לפני עלייתם, אך לא הוזכר בכי לאחר מפתחם, ואילו בספר דברים לא הוזכר אבל לפני עלייתם, אך הוזכר בכי לאחר המפלה.

נראה לי, שמתוך הבדלים אלו ותשומת לב להבדלים עדינים נוספים, ניתן לעמוד על טיבו של כל סיפור באופן עצמאי ולפענח את מגמתו הייחודית.

סיפור המעפילים בספר דברים

נפתח בסיפור המופיע בספר דברים, כיוון שנראה לי שהוא פשוט יותר. המניע לעלייתם של בני ישראל ברור מתוך דבריהם: הם פונים אל משה ומביעים את רצונם לצאת להילחם. נראה, שהם מכירים בחטאם ("חטאנו לה"), בכך שקודם לכן סירבו לעשות זאת, ועתה הם חוזרים בהם ושואפים לתקן חטא זה על ידי היענות מחודשת לציווי ה' ("ככל אשר צונו ה' אלהינו"). כפי שאמרנו, לא מוזכרת כאן אבלות, ואין כל ניסיון לעלות בהיחבא בלא אמירה מפורשת למשה, אדרבה, הם מביעים את מגמתם באופן מפורש, ומסבירים בצורה ברורה את

מניעיהם. נראה, שאף משה מבין את מגמתם ואינו מתנגד לכך, שהרי אין הוא מגיב לדבריהם מיד. המהלך כולו נתפס כרציונלי, והוא מובן לשני הצדדים.

לאחר דבריהם למשה, הם מתארגנים לקראת המלחמה, חוגרים את כלי מלחמתם ומתכוונים לעלות להר כדי להילחם. גם כאן לא מוזכרת תגובה מיידית של משה למעשיהם, כשם שלא הגיב קודם חגירתם את כלי נשקם, ואין הוא מביע בפניהם את דעתו האישית ביחס למעשיהם. נראה, שמשה אינו שולל את המעשה על הסף, והוא רואה בכך תיקון חיובי של חטאם הקודם. אך ה' אומר למשה לצוות על העם באופן מפורש לא לצאת למלחמה, ומנמק זאת בכך שאין הוא בקרבם, ואם הם בכל זאת יעלו, הם יינגפו לפני אויביהם. מדבריו ברור שהם איחרו את המועד: הציווי הראשון להילחם אינו תקף כעת ולא ניתן לתקנו, ולכן עתה אסור להילחם. יתר על כן, ה' לא יצא עמם למלחמה ולא יהיה בעזרם, ולכן חזקה עליהם שיינגפו לפני אויביהם באין ה' מסייעם.

הם לא נשמעים לצו זה ("ולא שמעתם") ומחליטים לצאת למלחמה בניגוד לדבר ה' הנמסר להם על ידי משה ("ותמרו את פי ה'"). מדוע הם יוצאים בכל זאת? על כורחנו נראה, שהם מחליטים להילחם למרות שה' לא מסייע להם במלחמתם. לשון אחר, הם מחליטים להילחם מתוך מחשבה ברורה שהם ינצחו את יושב ההר ללא עזרת ה'. נראה שהם בוטחים בכוחם ובכלי נשקם, ואין הם נזקקים לכך שה' יצא עמהם.

התוצאה הסופית היא מפלה בקרב. הביטוי שנוקט הכתוב כאן ביחס לאמורי ("ויצא... לקראתכם") מצביע על כך שהם יצאו זה לקראת זה למלחמה. בני ישראל עלו חגורים בכלי מלחמה, והאמורי יצא לקראתם למלחמה. במהלך הקרב בני ישראל נחלו מפלה מוחצת והחלו לברוח, אך האמורי לא הניח להם, אלא רדף אחריהם "כאשר תעשינה הדברים" (דברים א', מד) והיכה אותם מכה רבה.

מסקנת הסיפור היא, שאכן אין בכוחם להילחם ולנצח ללא עזרתו של ה', וחטאם היסודי הוא שיצאו למלחמה בניגוד לציווי ה' וחשבו לנצח ללא עזרתו. רק לאחר מפלה זו, העם מגיב באופן אמוציונלי ובוכה לפני ה', ובכל זאת ה' לא מאזין להם. נראה, שאין בכי זה ביטוי של צער בעקבות המפלה הגדולה, שהרי טרח הכתוב לומר שהוא נעשה לפני ה' והוא טורח לתאר את התעלמותו של ה' מבכי זה, אלא נראה שהוא, כדברי רמב"ן, ביטוי לחרטה על מעשיהם.

ניתן לחזק מהלך זה על פי הצבת הניגוד בין חטא המרגלים לחטא המעפילים בספר דברים. בתחילה מציין משה את חטא המרגלים במילים אלו:

(דברים א', כו).

וְלֹא אָבִיתֶם לְעֹלֹת וְתַמְרוּ אֶת פִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם

בניגוד לכך, חטא המעפילים מצוין במילים דומות:

(שם, מג).

וְתַמְרוּ אֶת פִּי ה' וְתִזְדּוּ וְתַעֲלֶה הָהָרָה

הצד השווה שבין שני החטאים שהם המרו את פי ה', בכל פעם באופן הפוך: כשנאמר להם לעלות הם לא אבו לעלות, וכשנאמר להם לא לעלות הם הזידו לעלות. הכול הולך אחר הציווי, אין להוסיף ואין לגרוע.²

בפעם הראשונה בני ישראל פחדו לעלות וחששו מכך שהאמורי ישמיד אותם ("לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו" – דברים א', כז), ועל אף דברי משה שה' יילחם להם ("ה' אלהיכם ההלך לפניכם הוא ילחם לכם" – שם, ל) הם לא שינו את דעתם. בפעם השנייה בני ישראל החליטו לעלות ולהילחם בכוחות עצמם ("אנחנו נעלה ונלחמנו" – שם, מא) למרות שאין ה' בקרבם, והתוצאה הייתה שהאמורי כתת אותם עד חרמה. המסקנה היא, שיש לצאת למלחמה רק ברצון ה' וכאשר הוא בקרבם.

סיפור המעפילים בספר במדבר

לא כן הם פני הדברים לפי סיפור המעפילים המופיע בספר במדבר. כל העלייה להר מתחילה מתוך אבל כבד ("ויתאבלו העם מאד"). על מה הם מתאבלים, האם יש כאן חזרה בתשובה וחרטה על מעשיהם? נראה שלא. אבל משקף את צערם הגדול על העונש הכבד שנגזר עליהם, אך אין הוא נעשה לפני ה'. כל הלילה הם מתאבלים, ומתוך צער זה הם משכימים בבוקר ומתחילים לעלות ("ויתאבלו העם מאד וישכמו בבקר ויעלו אל ראש ההר" – במדבר י"ד, לט-מ). אין הם מדברים אל משה, ואין הם חוגרים את כלי מלחמתם כהכנה לקרב. מתוך אבל כבד וללא כל מחשבה הגיונית הם עולים, כשכל מעינם "אל המקום אשר אמר ה'" (שם, מ). אין הם יוצאים להילחם, שהרי אין הם חוגרים את כלי מלחמתם. אחוזי אמוק הם צועדים במעלה ההר, כאשר דבר אחד בלבם "אל ראש ההר... אל ראש ההר"³, "אל המקום אשר אמר ה' כי חטאנו". הכתוב מתאר את אשר בלבם, אך הם אינם אומרים דבר למשה.⁴ אמנם יודעים הם שהחטא גורם ולכן נגזר עליהם שלא יגיעו "אל המקום אשר אמר ה'", אך אין הם אומרים "חטאנו לה'" (דברים א', מא). החטא אינו ממוקד בכך שהם המרו את ציוויו של ה', אלא בכך שלא מסרו נפשם על ארץ ישראל, היא המקום אשר אמר ה'.

דבריו של משה קוטעים את רצף עלייתם.

2. כפי שמפורש בהמשך: דברים ד', ב.
3. על פי פירושי בהמשך, שפסוק מד, הוא המשך הרצף של פסוק מ: "ויעלו אל ראש ההר... ויעפלו לעלות אל ראש ההר...". כפי שצירף לזין קיפניס את הכתובים בשירו הנודע.
4. כך נראה לי פירוש הכתוב "ויעלו אל ראש ההר לאמר הננו ועלינו" (במדבר י"ד, מ). לא מוזכר נמענם של הדברים, כפי שנאמר בדברים "ותענו ותאמרו אלי" (א', מא). נראה, אם כן, שהכתוב פירש לקורא את כוונותיהם ומגמתם המשתקפים בעלייה זו, ויש לשער שגם משה הבין כוונה זו במשתמע מתוך מעשיהם.

- (מ.) ויעלו אל ראש ההר...
(מא.) ויאמר משה...
(מד.) ויעפלו לעלות אל ראש ההר...

הביטוי "ויעפלו" משמעו 'המשיכו לעלות גבוה יותר',⁵ לכן תיאר הכתוב כבר מתחילה את מגמתם לעלות ל"ראש ההר" ולא "ההרה" (כפי הכתוב בדברים א', מא, מג). תוך כדי עלייתם משה צועק אליהם מתוך ניסיון נואש לעצור בעדם, אך עיניהם נשואות "אל ראש ההר" "אל המקום אשר אמר ה'" והם ממשיכים לעלות דבקים במטרתם ואטומים לדברי משה. אין אלה דברי ה' אל משה, אלא דבריו של משה עצמו. כאשר הוא רואה אותם בטירוף ברור לו לחלוטין, שאין להם כל סיכוי.

- (מא.) ויאמר משה למה זה אתם עוברים את פי ה' והוא לא תצלח
(מב.) אל תעלו כי אין ה' בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם
כי העמלקי והכנעני שם לפניכם ונפלתם בחרב כי על פן שבתם מאחרי ה' ולא יהיה
ה' עמכם (מג.)

אין הוא אומר להם שאסור להם להילחם, שהרי לא להילחם עלו, אלא להגיע אל המקום, ואין הוא אומר את דבריו בשם ה', שהרי לא ה' אמר לו דברים אלו אלא לבו. משה מבין, שבעלייה זו אל ראש ההר הם עוברים את פי ה', לא על ציוויו שלא להילחם, אלא על שבועתו שלא יזכו לראות מקום זה, ולכן עלייה זו לא תצלח.

- (כא.) ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ
כי כל האנשים הראים את כבדי ואת אתתי אשר עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אתי
(כב.) זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי
(כג.) אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבתם וכל מנאצי לא יראוה⁶

שבועה כנגד שבועה, נשבע ה' בחייו שלא יקיים את שבועתו אשר נשבע לאבות למי שנמנה על מנאצי. אלה הרואים את כבודו לא יזכו לראות את הארץ.⁷ ומשה הבין מדעתו, שכיוון שבני ישראל "שבו מאחרי ה'" בסירובם הראשון לעלות, ה' לא יפר את שבועתו, וכעת עלייתם לא תצלח כי אין ה' בקרבם.

5. כדברי ראב"ע: "מגזרת עפל ובחן" (ישעיהו ל"ב, יד). והטעם – שעלו אל העופל". עיין: א' סמט (לעיל, הערה 1), עמ' 208, אשר מציע, בין השאר, את האפשרות לפרש פועל זה על פי הערבית (ע'פל) במשמעות הסחת דעת ומסירות נפש, פירוש התואם אף הוא את דברינו. יש לציין ששורש זה אינו מופיע כלל בספר דברים וכינויים של המזידים לעלות בספר דברים בשם זה לקוח בשגרת הלשון מספר במדבר.
6. במדבר י"ד, כא-כג. אני מתייחס לפסוקים הקשורים לבחינה זו של המעפילים ולא לשבועה הקשורה לבחינת התרים את הארץ. עיין: מ' ברויאר, פרקי מועדות, ירושלים תשנ"ג, עמ' 411-412.
7. עיין פרשת ואתחנן, דברים ג', כג-כה: משה התחיל לראות את גודלו של ה' ורוצה להמשיך לראות זאת בראיית הארץ.

כדי להדגיש שאין להם סיכוי להגיע אל המקום מוסיף משה בצורה מדוקדקת, שבראש ההר מצויים העמלקי והכנעני. אין הוא נוקט לשון כללית המצביעה על כך שזו ארץ האמורי,⁸ אשר יצא לקראתם למלחמה על חדירה לתחומו הטריטוריילי, אלא מבהיר ש"שם" – בדיוק במקום אליו הם הולכים, נמצאים שני עמים אוחזי חרב, העמלקי והכנעני. אין הם צריכים לצאת לקראתם למלחמה, שהרי עולים הם לקראת מותם ללא כלי מלחמה כצאן לטבח.

מה חשבו המעפילים לעשות בהעפלתם, ללא כלי מלחמה וללא הסכמתו של משה? מדוע הם המשיכו להעפיל אל ראש ההר? ייתכן שהם לא חשבו כלל, אלא המשיכו לעלות אחוזי טירוף, עיוורים לסכנות וחירשים לאזהרות משה. אך ייתכן שניתן להסביר את פעולתם באופן עמוק יותר. על ידי חשיפתם לסכנות חשבו המעפילים לגלות את מסירות נפשם ולהכריח את ה' לשנות את גזרתו. הם סברו להכריח את הקב"ה לעלות עמם ולתת להם את המקום אשר אמר בתחילה. אין הם לוקחים כלי מלחמה, כי הם סמוכים ובטוחים שה' יעלה בקרבם ויושיעם, שהרי לא ייתן את עמו בפי חרב. חיזוק סגנוני לכך שיש בעלייתם משום מסירות נפש, ניתן למצוא במקבילות הלשוניות לסיפור העקדה.⁹

בראשית כ"ב	במדבר י"ד
(ג) וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר...	(מ) וַיִּשְׁכְּמוּ בְּבֶקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל רֹאשׁ הָהָר לְאֹמֶר הַנָּגִב וַעֲלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' כִּי חֲטֵאֵנוּ.
(א) ...וַיֹּאמֶר הַנָּגִב.	
(ג) ...וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים.	

וַיַּעֲפְלוּ לְעֹלֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית ה' וּמֹשֶׁה לֹא מָשָׁה לֹא מָשָׁה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה.

התברר שמשם צדק. ארון ברית ה' לא עלה בקרבם, אלא נותר עם משה בקרב המחנה. נחלקו משה והעם בדבר עמדתו של ה', האם יעלה בקרבם אם לא. ארון ברית ה', שנותר במחנה עם משה, הבהיר לכול את הכרעתו הברורה של ה'. תקוות העם נכזבה וצפייתם לא התגשמה.

וַיֵּרֶד הָעַמְלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּהַר הַהוּא וַיִּפּוּם וַיִּכְתּוּם עַד הַחֲרָמָה.

לא נזקק העמלקי והכנעני לצאת לקראתם למלחמה, אלא ירד והכה, ירד וכתת עד החרמה. לא קרב היה כאן ולא מלחמה, אלא טבח של מעפילים מוכי סנוורים, מוכים

8. כפי שנכתב בדברים א', מד.

9. אני מודה לבנצי רודל, שהפנה את תשומת לבי להקבלה זאת. ניתן אולי להוסיף לכך את הלשון המרמזת במצלולה, בין אברהם הנדרש לעלות לעולה על אחד ההרים, לבין המעפילים העולים אל ראש ההר.

המעפילים

וממשיכים לעלות ולהביט אל ראש ההר.¹⁰ יש מסירות נפש שאינה ראויה, מסירות נטולת מחשבה ועכבות.

בעוד ספר דברים יוצא כנגד הביטחון העצמי הרציונלי והמפוקח של לוחמי ישראל, אשר נכוננו לצאת למלחמה אף ללא עזרתו ורצונו של ה',¹¹ יוצא ספר במדבר כנגד האמונה הבלתי־רציונלית, המוסרת נפשה ללא גבול מתוך ביטחון מוחלט בכך שהקב"ה יתלווה לגחמותיה. בכך מותיר המקרא את הקורא במאמציו לחפש את נתיב האמונה הרציונלית, או את נתיבה של המחשבה המאמינה המתפתלים בין הרציונליות המפוקחת לבין האמונה העיוורת.

10. כך אמנם פירש הנצי"ב בפירושו "העמק דבר" לספר במדבר, את מגמתם של המעפילים, ולפי דברינו אכן קלע לפשוטו של מקרא, אך רק בפירוש הסיפור בספר במדבר. עיין: א' סמט (לעיל, הערה 1), עמ' 214, המסתייג מהערכת דבריו כפירוש המכוון לפשוטו של מקרא.

11. מגמה התואמת את נאומו של משה בספר דברים לקראת הכניסה לארץ.